

URI FERENC

Egy csúrogi asszony élettörténete

Uri Ferenc újvidéki nyugalmazott történelemtanár a közel-múltban részt vett a Magyarok Világszövetsége Jugoszláviai Országos Tanácsának **80 év kisebbségben** címmel meghirdetett pályázatán, és munkájával magas osztályzatot és díjat nyert, a bírálóbizottság elismerő véleményeként. A bírálóbizottság elnökének javaslatára a díjazott munka szerzője kibővítette és átdolgozta írását. Ezzel a dolgozattal sokat nyert, családregény lett. Kibomlik benne a főszereplő egész életének története. A bővítésnek köszönhetően az írás dokumentum értéke is növekedett. A csúrogi tragédia 60. évfordulója alkalmából lapunk mai számát folytatásokban közöljük a kutató tanár munkáját.

Előszó

Sok ember életének története fennmarad írásban, bár lehet, hogy nem alkotott semmi téren nagyot, maradandót. Hősünknek is csak az az érdeme, hogy négy gyermeknek volt anyja, és minden nehézség ellenére harcolt értük anyatigrisként, de talán hiába... Szalai Anna 1888. szeptember 15-én született Aracson egy nyolcgyermekes családban. Közepes termetű, vállas, mindig jó kedélyű ember volt. Haját kontyban viselte. Földig érő szoknyában, pántos fekete bőrcipőben járt. A sors igen megviselte, de ő szívós élni akarással átvészelte a legnehezebb csapásokat is.

SZALAI TÉGLAGYÁROS CSALÁDJA

Aracson, a mai Törökbecse északi részén laktak a Szalaiak. A családfő Józsefnek téglagyára volt. Abban az időben nem számított ritkaságnak a nagy család. A nyolc testvér közül az idősebbek: József, István, András és János. A fiatalabbak: Pál, Anna, Ferenc és Ilona.

Anna volt a család ötödik gyermeke. Apja József, anyja Dallos Katalin, aki Karlováról, a szomszéd faluból származott. Mindössze négy elemi tudott befejezni, mert sokat kellett dolgoznia a családi téglagyárban. A Szalai téglagyár a falu északi határában volt. A tulajdonos a gyerekeit is dolgozatra fogta. A nagyobb fiúk talicskázták a földet, míg a kisebbek és a lányok taposták a sarat, majd készítették a vályogtéglákat. A gyerekek igen rendszeresen jártak az araci iskolába. Többször kimaradtak, mert kellett a munkaerő a téglagyárban.

A Szalai-téglagyár igen kezdetleges volt. Az idősebbek meg egy pár fogadott munkás verte a vályogot. Majd azután kúpokba rakták, és mezei égetést végeztek. Az öreg Szalai mindig rendelkezésre égette a téglákat. Már korán reggel öt órakor megkezdtek a munkát. Akinek iskolába kellett mennie, az hét órakor abahagyta...

A gyár tulajdonos apa nem kímélte a gyerekeit, megesett, hogy naponta tízenként órát is dolgoztak! Amikor tavasszal beindult a kampány, és megérkeztek a rendelések, teljes gőzerővel működni kezdett a „téglagyár”.

Abban az időben – a századforduló táján – csak délelőtt jártak a gyerekek iskolába. A tanteremben volt egy háromlábú fekete tábla és egy barna, kopottas szekrény. Három ablak nyílt az utcára. A másik szemből levő falon térképek függtek. Valamennyi nagyon elrongyolódott már, de a tanító ügyesen megrasztogatta őket.

A tábla mögötti falon két vonalzó függött. Az egyik – az összefirkált – a tanulóké, a másik a tanítóé volt. Ezt inkább buzditó eszközként használta, mint vonalzásra. A táblától balra volt a „sarok”, ahová azokat a diákokat térdepeltette, akik valamit vétekelt.

1906 nyarán történt, hogy a téglagyár előtt megállt egy katoná, és vizet kért. Eppen Anna állt a ház előtt. Gyorsan friss vizet húzott a kútból, és megkínálta egy porcelánkancsó vízzel a ka-

tonát. Mivel nagyon meleg volt, a katoná engedélyt kért, hogy leülhessen a padra a nagy diófa alá, hogy egy kicsit megpihenjen. Elmondta, hogy ő óbectsei, és rokon látogatóban járt a közeli tanyán. Rövid szabadságát tölti, de októberben végleg leszere. Nagyon szeretne újra eljönni Aracsra. Búcsúzáskor elmondta, hogy Illés a neve, és hogy Annuska nagyon tetszik neki.

Különben a Szalai család tagjainak igen nehéz élete volt. Nem csak a téglagyárban dolgoztak. Az idősebb fiúk tavasztól késő őszig Rohonczy gyöngyszigeti birtokán keresték a kenyerüket napszámosként. Csak hétfégen jöttek haza, legtöbbször a ki-merültségtől egész nap aludtak. Volt a ház körül öt hold szántó-föld is, az istállóban két tehén, az ólakban disznók, és tele volt az udvar baromfival. A családban mindenkinek kellett dolgozni.

Nyár végén levelet hozott a postás. Illés írta a messzi Rozsnyóról, ahol a honvédeknel szolgált. A következőben már arról szólt Annának, hogy számlálja a napokat, és már alig várja, hogy Aracsra mehessen.

November első vasárnapján délelőtt rettentően ugattak a kutyák – volt belőlük legalább öt –, és valóban, a kútnál ott állt Illés rövid posztokabátban, fején kalap, lábán fekete csizma. Még aznap megkérte a szülőktől Anna kezét, a következő év januárjának közepén pedig megtartották az eljegyzést. Május végére tüzték ki az esküvőt. Illés Annánál körülbelül hét évvel volt idősebb. Az öreg Szalainak nagyon megtetszett a leendő vő felépése, komolysága. Közepes termetű, széles vállú, barnahajú, széles arcú, nagy, felkunkorodott bajuszú legény volt Illés.

Az esküvőt és a lakodalmat Óbecsén, a vőlegény házában tartották meg, valahol az Alsóvárosban. Felvonult akkor az egész Mádnics család. Ott volt a legidősebb gyerek, István – ő később aktív katonatiszt lett –, valamint Mária – ő később Csúrogra ment férjhez –, Pál – ő borbély lett – és Illés, a legfiatalabb.

A fiatalok az első évben Óbecsén laktak, majd Mária nővére hívására, áttelepedtek Csúrogra.

II. FEHÉR HÁZ A TISZA-PARTON

Tulajdonképpen 1908-ban költöztek el Óbecséről, amikor Illés kapott egy kevés pénzt az örökségből. Azon a pénzen verték a keresztházat a Tisza-parti sor és az Arany János utca sarkán, Csúrogon. Házuk homlokzata a vásártér felé nézett, az Arany János utcáról nyílt a kapubejárata. A folyosó faragott faoszlopokkal volt alátámasztva, és az alapot hatszögletű téglákkal rakták ki. A folyosóról (gang) a konyhába lehetett belépni, ez téglából rakott nagy tűzhely és nyitott kéménnyel rendelkezett. A tűzhelytől balra volt a kemence szája, maga a kemence a nagyszobában állt – onnan fűtötték a kemencét. Ha kenyeret sütött Anna, akkor előbb kikaparta a parazsat, majd a kenyeret lapátra helyezte, és betolta a kemencébe. A kemence szájára előbb ráhelyezte a D alakú agyagtévet, sütés idején nedves ruhával légmentesen elzárta, hogy benézzen a tűzverembe, vajon pirlunak-e már a cipók, s jól megkeltek-e a kenyerek.

A konyhában foglalt helyet még egy nagy lisztcsládá, egy pokróccal letakart heverőágy, a fal mellett egy kecskelábú asztal és két szék. A konyhából lehetett bejutni a szobába. Ott jobb felől a fehérre meszelt kemence állt. Elöl a jobb és a bal sarokban ágyak, középen asztal, székekkel és a fal mellett az almárium, amely igen tekintélyes bútordarab volt.

A kamrának külön bejárata volt a folyosóról. Ott tartották a rézkondért, a mosóteknőt, a lúgosdézst, a disznóvágáshoz a vágóteknőt, a beszózóteknőt, a káposztáshordót, meg az élesztőszárító lapos vesszőből font kosarakat. A ház végén volt az istálló egy tehénnel, majd a disznóól és a tágas baromfiudvar.

Folytatjuk